

AKO SA DUCHOVNO Z ČLOVEKA VYKLUBE,

ALEBO O ETAPÁCH DUCHOVNÉHO VÝVOJA JEDNOTLIVCA¹

Známy antropológ a teológ Teilhard de Chardin bol presvedčený, že vo vesmíre sme svedkami evolúcie, ktorá najprv prebiehala na úrovni vývoja vesmíru ako takého (vývoj hmoty, formovanie hviezd, galaxií, planetárnych sústav...), potom sa na špic evolúcie dostal vývoj života, potom evolúcia odovzdala svoju „vývojovú pochodeň“ vývoju rozumu a rozvoju intelektu, aby nakoniec ťažisko evolúcie prešlo do oblasti rozvoja ducha a premeny človeka – živočícha na človeka – duchovnú bytosť.

Nech je už ako chce – v prípade každého človeka môžeme tieto fázy vidieť veľmi jasne. Každý z nás sa najprv vyvíjal po stránke telesnej ako človek - živočích (už v lone svojej matky), potom sa začína veľký rozmach rozumu, vnímania, cítenia a myslenia, človek sa naplno stáva človekom mysliacom (Homo Sapiens) a nakoniec sa v človekovi prebúda aj jeho zmysel pre duchovno a začína sa – ak sú na to vhodné podmienky – jeho transformácia na človeka duchovného.

Ak teda chceme ako skautskí vodcovia prispievať aj k tomu najúžasnejšiemu vo vývoji mladého človeka, k vývoju ducha, musíme si najprv uvedomiť, ako vlastne tento vývoj u mladých ľudí prebieha. Vcelku môžeme v tejto oblasti rozlišovať štyri základné etapy vývoja, ktoré veľmi podrobne popísal americký psychológ Dr. Scott Peck. Pozrime sa teda na ne podrobne:

1. ETAPA: CHAOTICKO – ASOCIÁLNA:

Do tejto etapy sme sa narodili. Vyznačuje sa tým, že jediným hybným motorom nášho konania je naše vlastné chcenie. Poznáte to: malé dieťa niečo chce a v tomto smere koná naprosto bezohľadne a sebecky. Kričí, plače, mláti rukami a nohami a je mu úplne jedno, či práve ruší rodinnú oslavu, alebo budí rodičov uprostred noci... dieťa ešte nedokáže brať nejaké ohľady na iných. Rozhodujúce pre neho je to, čo práve chce, jeho okamžitá nálada, okamžitý nápad...

Táto fáza je **chaotická preto, lebo v nej chýbajú normy konania a správania** a samotný život postráda nejaký „pevný a záchytný bod“ v podobe istoty: „toto je správne a toto nie je správne“. Je takisto **asociálna, lebo znemožňuje (pochopiteľne) vytváranie spoločenstva s ostatnými ľuďmi**. Neznamená to, že by ľudia v tejto fáze nevedeli byť disciplinovaní, alebo cieľavedomí – ale len vtedy, ak idú za niečím, čo práve oni sami chcú, alebo za čím práve zatúžili.

Podľa odhadov asi 20% ľudí má smolu a z tejto fázy sa nevymotajú ani do dospelosti. Možno mali rodičov, ktorí ich rozmaznávali a všetko im ospravedlňovali a keď chlapec dostal v škole poznámku, išli vynadať učiteľovi, že čo si to dovolil a keď vylial babičke na hlavu horúcu kávu, tak sa spokojne smiali a vraveli: „To je ale zlatý huncútik, že?“. Alebo tam bol možno iný problém. Ale sú tu a to percento je dosť vysoké. Možno sa s nimi v skautingu stretneme: detičky, ktoré nič nerešpektujú, na ničom nespokupujú, len sa hrajú na malých pánov a lezú všetkým na nervy. A možno aj nie. Život v tejto fáze vývoja je totižto (podľa ich vlastného vyjadrenia) desivý. Neposkytuje totiž žiadnu istotu. Takýto človek nemá istotu pevného vzťahu s inými (napr. priateľstvo), lebo ho nedokáže vytvoriť. Nemá istotu vo svojom konaní, lebo nedokáže prijímať pravidlá, ktoré by mu dali pocit istoty, že keď koná to a to, koná správne a dobre. Nerozumie svetu s jeho pravidlami hry, lebo ich nechápe a nevie prijímať. Ak takýto ľudia natrafia na miesto, kde vládne určitý systém, disciplína, pevné pravidlá (napr. väzenie, armáda, ale možno aj taký „ráznejší“ skautský oddiel), môže to byť pre nich vykúpením. Zrazu totiž majú jasnú a pevnú istotu, na ktorú sa môžu „zavesiť“. Napríklad v takom väzení úplne jasne a presne vedia kam a kedy ísť a kedy čo robiť a čo nerobiť... a prežívajú možno prvý raz v živote pocit bezpečia a istoty. Často sa nazývajú „modelovými väzňami“, lebo sú úplne perfektní, dokonalí, miláčikovia dozorcov... Potom ich za dobré správanie v polovici trestu prepustia, ono vyjdú von, do sveta, kde už nie sú ani vyznačené chodníky, ani píšťaľky dozorcov, ani zvončeky, ktoré oznamujú kedy kam ísť a čo robiť... a vy už asi tušíte, čo sa udeje: títo ľudia sa znova ocitnú v chaose, v ktorom sa nedokážu orientovať, zakrátko zase niečo vyvedú – a šup ho späť do väzenia. A zase sú z nich slušní a prikladní väzni – a tak stále dookola.

80% ľudí má šťastie a ešte ako deti sa začínajú dostávať do druhej fázy vývoja:

2. ETAPA: FORMÁLNO – INŠTITUCIONÁLNA:

Základnou potrebou človeka je potreba pocitu istoty a bezpečia. Predstavte si len, že by vás nejaký stroj času „uniesol“ do nejakého roku 5284, do sveta, v ktorom nič nepoznáte, nevíete, ako veci slúžia a čo na čo funguje, čo je nebezpečné a čo nie, ako sa správať, kam ísť, čo robiť, kde nepoznáte nijakého človeka, nemáte domov, nikam nepatríte, nikomu nerozumiete... to je situácia zrelá na zbláznenie sa.

Potrebuje žiť v istote: **v istote vzťahov**, v istote spoločenstva, ku ktorému patríte, **v istote ohľadom našich skutkov** a toho, či sú dobré, alebo zlé, či nám prospievajú, alebo ubližujú...

Niektorí tento bezpečný svet (ako sme už spomenuli) nájdu až vo väzení. Pre niektorých je to armáda – bolo by iste zaujímavé sledovať, ako život v armáde, či v cudzineckej légii, zmenil životy výtržníkov, trčiacich ešte niekde v predchádzajúcej fáze vývoja a čo pre nich táto skúsenosť bezpečnosti a náležania niekam znamenala (nie nadarmo je heslom Cudzineckej légie: „Tvoja vlasť je Légia!“).

¹ Materiál vznikol, pre Slovenský skauting, odtiaľ aj terminológia. Obsiahnuté informácie sú ale všeobecné a platné aj pre birmovancov a podobne.

Pre väčšinu ľudí je touto prvou istotou spravidla cirkev, alebo nejaká iná skupina, reprezentovaná určitým morálnym kódexom.

V tejto fáze potrebujeme pre svoj pocit istoty a bezpečia dve veci: NIEKAM PATRIŤ a POZNAŤ PRAVIDLÁ hry.

Do tejto dieťa vstupuje najskôr v troch rokoch života, kedy začína pozvoľna prijímať od rodičov ich ideály a predstavy. V 5. – 7. roku už môžeme nájsť u dieťa pomerne jasné predstavy o tom, čo je dobré a čo je zlé a niekedy v 7. – 10. roku života dieťa preberá náboženstvo (vieru) svojich rodičov – či už je to viera v plnosti náboženská (viera v Boha), alebo viera v určité hodnoty, modely správania, zásady, čo je tiež forma akéhosi „ateistického“ vierovyznania. Pochopiteľne, uvedený vek je čisto informatívny. V skutočnosti nie je možné presne určiť *kedy* dieťa vstúpi do tej, či onej etapy svojho dozrievania, ani či do nej vôbec vstúpi!

Pre ľudí v tejto fáze vývoja je dôležitá vonkajšia príslušnosť k nejakej inštitúcii, či organizácii a dodržiavanie vonkajších pravidiel. Preto sa táto fáza nazýva formálna a inštitucionálna. Hodnoty nadovšetko cenené sú: istota, stálosť, poriadok, zákon... ak jestvuje predstava Boha, je to spravidla predstava Boha, ktorý udržiava poriadok, Boha – Sudcu, ochrancu spravodlivosti, odplatiteľa.... **Dost' veľa ľudí aj v dospelom veku ostáva stále v tejto rovine, poskytujúcej pocit istoty a bezpečia, plynúceho z nemenných pravidiel, vážených inštitúcií...** Príkladom môže byť človek, ktorého duchovný život spočíva v tom, že si načas „odbavuje“ svoje modlitby, plní dôsledne svoje „náboženské povinnosti“, náleží k tej správnej cirkvi, dodržiava presne definované pravidlá... a desť sa čo i len náznakom myšlienky, ktorá by toto všetko mohla spochybniť, alebo narušiť! Určite nás neprekvapí, že množstvo ľudí z tejto druhej roviny duchovného rozvoja napríklad opustilo Katolícku cirkev po zmene obradov z latinských na (u nás) slovenské a po celkovej liturgickej reforme II. vatikánskeho koncilu a odišli napr. do Starokatolíckej cirkvi, kde staré latinské obrady stále pretrvávajú. **Vonkajšok je pre ľudí v tejto etape nanajvyš dôležitý, rovnako ako vedomie stálosti, nemennosti a tým aj istoty a bezpečia.**

3. ETAPA: SKEPTICKO – INDIVIDUÁLNA:

Objavuje sa spravidla niekedy s nastupujúcou pubertou, asi tak okolo 12. – 14. roku života. Súvisí s rozvojom rozumových schopností mladého človeka, ale aj s rozvojom jeho osobnosti. Mladý človek si stále viac uvedomuje sám seba, svoje vzťahy s inými ľuďmi, podrobuje všetko neľútostnej kritike logického rozumu, ktorého silu práve fascinovaný objavuje.

V tejto etape začína mladý človek úplne zákonite pochybovať o hodnotách, ktoré doteraz vyznával – a to veľmi úspešne. Vieme už totiž, že jeho „vierovyznanie“ spočívalo naozaj prevážne iba vo vonkajšej príslušnosti „niekam“ a na dodržiavaní nejakých vonkajších pravidiel. Pri kritickom skúmaní tohto stavu nie je problém dospieť k záveru, že zvyk „odrecitovať nejakú akože modlitbu“ sám o sebe predsa nemôže mať nejaký duchovný dopad a pod. **Mladý človek odmieta tieto formálne a inštitucionálne prvky ako neautentické a prežitie** a často pohŕda tými, ktorí sa nimi ešte stále riadia. To je skeptická stránka tejto etapy.

Individuálne je preto, že mladého človeka neuspokojuje „príslušnosť niekam“ na úrovni inštitúcie, organizácie, či cirkvi a hľadá miesto, kde by jeho vzťah mohol byť naprosto osobný.

Toto obdobie je ale zároveň aj veľkým obdobím hľadania – hľadania skutočných hodnôt, niečoho, čo je reálne, autentické, hlboké. Mladý človek ich možno bude schopný hľadať všade: od okultizmu cez drogy, vzťahy v pouličnom gangu, vedu, zábavu až k peniazom a majetku. Práve toto **hľadanie môže urobiť z tejto fázy nebezpečnú a bolestivú etapu života** – pokiaľ sa mladý človek nedočká opravdivej pomoci!

Práve táto **pomoc často zlyháva.**

- Ak mladý človek nedokáže nájsť v tomto období autentickú duchovnú skúsenosť, **zostane možno skeptikom nadosmrti.** Stane sa z neho osvietený materialista a to je veľká škoda.
- **V horšom prípade ho „lapne“ nejaká sekta,** čo nie je tiež žiadna výhra.
- Alebo sa jeho rodičia (okolie) splašia (lebo sami žijú v druhej rovine, ktorú on práve opúšťa), začnú byť na poplach akože: „On už neverí, opúšťa Boha, pôjde do pekla, treba ho zachrániť!“ a pod., a potom ho (spravidla násilnejšie) **„natlačia“ naspäť do prežitej druhej roviny, kde si potom zvykne a zostane z neho prázdny a formálne „(ne)veriaci“** v niektorej cirkvi možno až do smrti – a nikdy nestretne Boha! Ani to nie je v žiadnom prípade výhra, skôr naopak. Vďaka takémuto zásahu by sme ho mohli pokojne označiť za „duchovne postihnutého“.
- Mállokto (aspoň v súčasnosti) má to šťastie, že v okamihu, keď doma napríklad povie: „Mne sa zdá, že to náboženstvo je pekná blbosť!“, maminka s ocinkom usporiadajú veľikánsku oslavu (a verte – myli by!) a povedia mu: „Synku, spôsobil si nám veľkú radosť! Na tento okamih sme obaja s túžbou čakali! Máš pravdu, to, čomu si doteraz veril, naozaj samo o sebe nemá zmysel. **Je čas vystúpiť vyššie a dotknúť sa Boha!**“

Niekedy môžu takýchto duchovne zreých rodičov nahradiť aj iní ľudia: duchovný, priatelia, ale aj skautský oddiel (ak na to má... a mal by mať)!

4. ETAPA: MÝSTICKO – SPOLOČENSKÁ:

Ak má teda mladý človek aj v tretej etape šťastie a niekto ho prevedie (alebo sa mu to pošťastí samému) až sem, konečne objavuje **skutočnú duchovnú realitu.** Je to etapa, kedy sa rodí osobný vzťah medzi človekom a Bohom ako medzi osobou a osobou. Kedy mladý človek začína znova objavovať cirkev (ktorú v tretej etape odvrhol) – ale už nie ako inštitúciu. Tak, ako sa

zákonníctvo druhej etapy zmenilo na osobný vzťah k živému Bohu, tak aj chápanie cirkvi sa mení z inštitúcie na spoločenstvo, komunitu s hlboko osobnými vzťahmi.

V tejto fáze sa **obnovuje záujem o náboženstvo** – už nie v zmysle formálnej príslušnosti niekam, ale v zmysle **dobrodružnej a vzrušujúcej cesty k svojmu vlastnému zduchovneniu.**

ZHRNUTIE:

Ak si to zhrnieme, je jasných niekoľko vecí:

- **Veková flexibilita** – je nám jasné, že sa môžeme stretnúť s 12-ročným skautom, ktorý už seriózne „zaberá“ niekde na prahu 4. etapy rovnako, ako sa môžeme stretnúť s roverom, ktorý sa ešte len udomáčuje v druhej etape duchovného vývoja. Preto nie je prakticky možné rozvrhnúť duchovný rozvoj do jednotlivých stupňov napredovania, ako je to možné napríklad v oblasti telesného, či intelektuálneho dospievania. Nehovoriac o tom, že oblasť duchovna a náboženstva je miesto, kde musí panovať absolútna sloboda a nenásilie – a ono to predsa len je určitá forma násilia, ak na splnenie nejakého stupňa musí mladý človek splniť aj nejaké duchovné, či náboženské podmienky...
- **Hĺbka** – ak máš skauting naozaj ísť do hĺbky a previesť mladého človeka cez všetky úskalía až k zrelému duchovnému životu (a je to jeho cieľ), potom musí disponovať prepracovaným, komplexným a hlbokým duchovným programom a dostatočným repertoárom nástrojov na jeho uskutočnenie.
- Nakoniec môžeme povedať, že **tento program by mal mať tri etapy**:
 - **etapa HODNÔT** – je aktuálna pre skautov na druhej úrovni duchovna a spočíva v rozvíjaní hodnôt (česť, spravodlivosť, obetavosť,...) a schopností na ich uskutočňovanie (vôľa, sebaaprekonanie...)
 - **etapa DUCHOVNA** – je aktuálna po príchode na tretiu úroveň duchovného dozrievania a spočíva v pomoci objaviť skutočnú duchovnú realitu – už nie len duchovné *hodnoty*, ale duchovnú *realitu* (u nás na Slovensku by sme povedali: Boha).
 - **etapa NÁBOŽENSTVA** – kryje sa viac – menej so štvrtou úrovňou duchovného dozrievania a v nej mladý človek nastupuje svoje vlastné duchovné dobrodružstvo po ceste, ktorú si zvolil a ktorú pred ním vyšliapali ľudia, žijúci a kráčajúci po nej pred ním.

Ako sa toto všetko v praxi odrazí na duchovnej výchove v SLSK v praxi si už konkrétne povieme nabudúce!